

Symposium 2018. Litteraciteter och flerspråkighet, Stockholm.

Kort om mig

- Arbetar som utbildningsledare på rektorsutbildningen vid Karlstads universitet och i *Samverkan för bästa skola*
- Forskare med intresse för utbildning, flerspråkighet, litteracitet samt skolutveckling
- Disputerade 2017 vid Institutionen för pedagogiska studier, Karlstads universitet
- Tidigare adjunkt i svenska som andraspråk
- Ämneslärare i svenska som andraspråk, engelska och tyska
- Mastersprogrammet i svenska som andraspråk
- Flerspråkig uppväxt och flerspråkig familj

- Presentation
- Min avhandling: bakgrund, teori & metod (kort), resultat
- Några lärdomar för skolan utifrån mina resultat
- Kort om pågående forskningsprojekt

Bakgrund till studien

- Läs- och skrivutvecklingen börjar långt innan ett barn börjar skolan (Barton, Fast, Heath m fl)
- Det som ett barn har med sig när det kommer till skolan har betydelse för hur barnet kommer att nå skolans mål, "Hemmets läroplan" (Skolverket, 2009; 2018)
- Föräldrars utbildningsbakgrund (och särskilt moderns) viktigaste SES-faktorn för skolframgång (Skolverket, 2018)
- Tillgång till böcker och andra artefakter och dess betydelse för skolframgång
- Ca. 24000 vuxna med 0-6 års skolbakgrund vid SFI (Skolverket, 2015)
- En autentisk fråga: "Vilka förutsättningar har mina elever med sig hemifrån?"

Studiens syfte...

är att utifrån ett **flerspråkighetsperspektiv** dels **synliggöra** fokusbarnens **litteracitetspraktiker** på de olika arenorna **skola/förskola och hemmet**, dels fördjupa kunskapen om vad som **villkorar** dessa praktiker och hur dessa praktiker **samspelar**.

Forskningsfrågor

Vilka förutsättningar och villkor i förhållande till litteracitet framträder i de olika praktiker som barnen deltar i i förskola/skola och i hemmet?

Hur samspelar litteracitetspraktikerna inom de olika arenorna?

Datamaterial

- Etnografisk dataproduktion: deltagande observationer i skolan/förskolan och hemmen, samtal och – under ett års tid.
- Foton
- Intervjuer
- Insamlat eller avfotograferat material: artefakter, läromedel, texter m.m.

Forskningsdeltagare

- Barnen i fokus: 6 barn (4-9 år) från 4 nyanlända familjer: *Darya (9), Maryam (6), Feroza (9), Sahro (6), Lehk (6), Elizah (4)*
- Barnens klasslärare/förskollärare (totalt 11 klasser/barngrupper), modersmåslärare (9 intervjuade)
- Barnens föräldrar (4 mammor, 2 pappor)
- Skolor med relativt få elever med svenska som andraspråk
- Urvalskriterier: barn till föräldrar som går i s k. alfabetiseringsgrupp
- Ingen av mammorna har gått i skolan i ursprungslandet.
- Papporna har några års skolgång från ursprungslandet.

Teoretiska utgångspunkter

- **New Literacy Studies:**

Litteracitet som social praktik - innefattar även abstrakta fenomen som vanor, traditioner, ideologier kopplade till läsande, skrivande, text och språk

Kontext och meningsskapande i fokus

- Litteracitetshändelser och **litteracitetspraktiker**

”To us events are empirical and observable; practices are more abstract and are inferred from events and from other cultural information”

(Barton & Hamilton 1998, s.14)

- **Sociokulturell kongruens** (Blackledge, 2000), överensstämmelse (kontinuitet) mellan hemmets och skolans litteracitetspraktiker

- **Bourdieu's teorier om habitus och symboliskt kapital**

Hemmen som arena för litteracitet

- Miljö och artefakter för litteracitet i hemmen
- Fritidssysselsättningar
- Socialt umgänge
- Föräldrarnas förhållningssätt till litteracitet, språk och utbildning
- Stöd för litteracitet och utbildning

Miljöer i hemmen

- Möblering för social samvaro
- Få eller inga tryckta texter (t ex. böcker eller tidningar). Inga alls på modersmålen
- Få eller mycket få leksaker (jfr. barn i Sverige har i genomsnitt ca. 500 leksaker, Nelson & Svensson, 2005)
- TV och datorer med internetuppkoppling finns i samtliga hem och används flitigt av både vuxna (mer eller mindre) och barn: spel, musikvideos, filmer ägnar barnen stor del av fritiden åt, men nästan uteslutande på svenska eller engelska
- Några av föräldrarna använder dator för kontakt (Skype) med släkt och vänner, studier och för att ta del av nyheter från ursprungslandet. Äldre syskon aktiva på sociala medier
- Muntliga berättelser i det somaliska hemmet

Föräldrarna

- Samtliga föräldrar mycket måna om och tacksamma för barnens skolgång
- Höga ambitioner för barnen, ser som en chans och möjlighet som de själva inte har haft
- Kämpar med egna studier, lära sig svenska, få hit familjemedlemmar och att etablera sig i den nya tillvaron, byråkrati m.m.
- Stöttar sina barn i skolarbetet. Ser sig som delvis begränsade, men finner vägar t.ex. genom internet, vänner, äldre syskon
- Finner det viktigt att barnen lär sig båda språken, men ser med viss oro att svenskan håller på att ta över, även hemma
- Starka drivkrafter

Pappa Yawar & Mamma Farzana:

S: Fick de gå i skolan i Iran?

Y: Nej, det var egentligen därför vi lämnade Iran. Hon [Darya] var sju år när hon var i Iran så det var dags att börja skolan, men vi hade inte något tillstånd att vistas i landet, och därför fick hon inte gå till skolan. Och dom fick inte gå på dagis heller. Det var **därför** vi lämnade Iran.

Annars, jag själv, jag hade ett mycket bra arbete där i ett område i Teheran. (Ohörbart) det arbete som jag hade, mycket bra betalt där.

[...]

F: Ja, nej, alltså, jag visste ingenting om Sverige. Det enda som vi ville var att vi skulle komma till ett land där våra barn skulle få möjlighet och gå till skolan. Det är mycket problem, och så, jag har själv gått igenom i mitt liv, så jag ville att dom skulle gå i skolan.

(utdrag ur intervju med Farzana och Yawar)

Villkor och förutsättningar i förskolans och skolans litteracitetspraktiker

- Modersmålsundervisning (4 av de 6 barnen) och studiehandledning (3) på modersmålet
- Lärarnas uppfattningar om och förhållningssätt till barnens språk och lärande
- Barnens förhållningssätt till sina modersmål
- Rutiner, traditioner och normer i skolans litteracitetspraktiker
- Kongruens och kontinuitet mellan skola och hem

Lärares kunskaper om barnen

[...] när det gäller de här, alltså invandrabarnen, då är det mycket svårare. [...] Våldigt många utav de barnen, de, när de stänger dörren på morgonen, så lämnar de sin kultur. [...] De byter på vägen till skolan. Det är ju lättare med de svenska barnen som man har det ju liksom. De byter ju liksom aldrig någonstans. [...] De [invandrabarnen] byter identitet.

[...] Och jag har inte den kunskapen och därför blir det svårt för mig att veta, vad de har med sig och vad vi har skapat här. [...] Modermållärarna! [...] de kan se: Det här är en kulturgrej. Det har de med sig hemifrån. [...] **Jag känner bara igen det som jag ser här och som jag kan relatera till min värld.** (Intervju med klassläraren Mona)

Andra förklaringar bland lärarna

- Ovana (okunskap) att ha nyanlända elever
- Språkliga hinder, kommunikation med föräldrar ses som begränsande
- Rädsla/osäkerhet att fråga

Låga förväntningar på föräldrar som resurs för barnens lärande

Resurslärare: Vi kan inte förvänta oss någonting av våra elevers föräldrar. Alla är antingen traumatiserade eller analfabeter.

Klasslärare (under utvecklingssamtal):

Vi, för ... jag har ju barn som har föräldrar som bara pratar svenska men som inte läser så bra eller skriver så bra och då kan jag be dem hjälpa sitt barn, men **eftersom mamma och pappa pratar ett annat språk så kan inte dom hjälpa dig.**

Ingen av lärarna, varken modersmåslärare eller klass-/förskollärare, ger uttryck för tankar om en parallell litteracitetsutveckling eller interdependens (Cummins)!

Talar om modersmålet som viktigt, men i praktiken är det osynligt.

Samspelet mellan skola och hem

- Lågt ställda förväntningar på hemmets som resurs i barnens lärande
- Lösa antaganden från skolans håll som till stor del beror på att man inte känner familjerna
- Initiala kartläggningar försvinner på vägen
- Samverkan begränsas bland annat pga. språket, även om lösningar egentligen finns
- Modersmålet ses inte som en resurs i praktiken i det ordinarie klassrummet
- En tydligt enspråkig och monokulturellt norm i skola/förskolan. Föräldrar faller devis in i den enspråkiga normen.
- Kommunikationen mellan hem och skola: förutsätter en viss norm, t.ex. utgår ifrån att man kan läsa och använda webbportaler, e-post, förstå bedömningsunderlag mm.)

Lärares antaganden om och förhållningssätt till föräldrarna:

- **Neutrala:** Fokus på det som sker i skolan och tar inte notis om hemmet= vet mindre om fokusbarnen.
- **Undrande:** Tar sig uttryck i frågor till mig eller till modersmåsläraren och inte till barnen eller föräldrar= missar information, kommunikation och tillfällen att lära känna sina elever, trots intresse och engagemang.
- **Bristperspektiv:** "Analfabeter är något alldeles särskilt", "socialt handikappade" "ett helt annat tänk" - "Dina föräldrar kan inte hjälpa dig" "Alla våra föräldrar är analfabeter eller traumatiserade" = Omsorg, men också lågt ställda förväntningar på hemmets som stödjande resurs och i förlängningen på barnens möjligheter

Barnens förhållningssätt till sina modersmål

- Ambivalens: ovana att prata *om* det och att *använda i* skolan, utanför modersmålsklassrummet.
- Vissa vill inte alls använda eller prata om det, andra uppvisar stolthet i våra samtal - efter ett tag.
- I hemmet: vissa talar enbart modersmål i hemmet, vissa blandar och ett par går över allt mer till svenska.
- Texter: **inga** tryckta texter på modersmål hemma, främst svenska och engelska via tv och internet. Endast i skolan, genom modersmålsundervisning möter några av dem texter på modersmålen.

Sammanfattningsvis: en villkorad skolpraktik

- Barnens kulturella bakgrund och modersmål i det ordinarie klassrummet osynliggörs i en enspråkig och monokulturell norm.
- Lärares kunskap om barnens sociala och kulturella "ryggsäck": vet mycket lite, "vågar" inte ställa frågor, eller vet inte vad de ska fråga om.
- Samverkan och kommunikation mellan skola och föräldrar: varierar, men upplevs från skolhåll som svår, språkliga hinder och föräldrarna har inte grepp om skolsystemet.
- Låga förväntningar

Läraren T: /.../ egentligen så känner man... man känner henne inte så bra. Egentligen.

S: Känner du att du känner henne mindre än de andra?

Läraren T: Ja, på ett sätt öhh, känns det ju så. **DÄRFÖR** att man har ju ingen aning om hur.. det är ju väldigt svårt när man inte kan ha någon kommunikation med föräldern till exempel. Det är ju jättesvårt. (mm) det blir inte naturligt. Jag har ju ingen.. bara som det här: är hon född i Sverige, eller har hon bott i Somalia, eller vad har hon med sig? Vi vet ju ingenting. Och då är det ju svårt. Och då betyder det ju mer än man faktiskt tror. Och sen så tror vi att vi tar emot alla barn på samma och lika villkor. Men det gör vi ju inte alls. Det är ju väldig olika. Och olika förutsättningar, så klart.

Barnens strategier att skapa kontinuitet när sociokulturell inkongruens råder: **nyfikenhet/frågvishet, tystnar – utanförskap, fantiserar eller spelar pajas hittar förklaringar och kan analysera och förhålla sig till skillnader.**

Modersmåslärare: Det finns föräldrar som, ja, de kanske är analfabeter, men, det är inte deras vilja att de blir analfabeter. De kanske inte har haft möjligheter. Men de är fullt medvetna att det är **så** viktigt med att kunna läsa och skriva och det är **så** viktigt med utbildning, för en människa. **Det** är, tycker jag, en väldigt viktig punkt. Medvetenheten hos föräldrar ... och det gör att de liksom pushar sina barn att det är viktigt. Har du gjort dina läxor? Häromdagen, när jag frågade, Feroza; Fick du hjälp med dina läxor? Ja. Vem har hjälpt dig? Mamma, sa hon. Jaha, hjälpte mamma dig när du läste? Nej, hon påminde mig, sa hon.

[...]

Det är det jag försöker säga, att jag som deras modersmåslärare och jag som kommer från samma land, som dem, jag tycker inte att föräldrarnas utbildning har den största betydelsen. Jag har inte sett någon stor skillnad liksom.

Sammanfattningsvis...

- Barnen använder bara undantagsvis och pratar aldrig spontant om sitt förstaspråk eller kultur i klassen/gruppen
- Deras språkliga och kulturella bakgrund: lärare vet ytterst lite, eller ingenting, om deras bakgrund (deras habitus blir inte till kapital i skolan).
- Barnens språk och kultur efterfrågas i princip aldrig i klassrummet (Finns ingen "marknad" eller "efterfrågan")
- Studiehundledning och modersmålsundervisning, när det finns, kan utgöra en bro, men utnyttjas i för liten grad även när det finns.
- Modersmåls lärare många gånger en viktig men outnyttjad resurs i klassrummet
- Mycket liten tillgång till tryckta texter och andra artefakter på modersmålet
- Ingen koppling mellan modersmål och svenska när det kommer till litteracitet (interdependenshypotesen)

Ingen (!) av lärarna ger uttryck för tankar om en **parallell litteracitetsutveckling**, trots att forskning visar att många av läsförmågorna är språkoberoende: **lässtrategier, förmåga att läsa mellan rader, tolka, meningsskapande, läslust, "knäcka koden", Kopplingen mellan språken, metaspråklig förmåga.**

Några lärdomar, vikten av att:

- Lära känna *alla* barn på djupet, men kanske särskilt de vars bakgrund skiljer sig mycket från det som är bekant för dig. Och deras familjer!
- Vara nyfiken och inte räds att ställa frågor om elevens bakgrund!
- Se olikhet som en tillgång, i klassrummet och för individen! Gör flerspråkighet till norm.

...vikten av att:

- Låta alla bakgrunder få vara en grund för varje elevs lärande i skolan (literacy capital).
- Ha höga förväntningar på *alla* föräldrar. Även de som inte har någon skolbakgrund kan vara en viktig resurs
- Arbeta för det kompensatoriska uppdraget – överbrygga den sociokulturella inkongruensen
- Skapa goda förutsättningar för flerspråkiga elever genom organisation och ledning av skolan...

Några ord om aktuella forskningsprojekt

*Läxor och samspel mellan skola och
hem*

*Translanguaging i digitala litteracitets-
praktiker*

Språk i diaspora

Diskutera

- När och hur får man fatt i den den sociokulturella inkongruensen – och hur kan det överbryggas?
- Samverkan mellan skolan/förskolan och nyanlända föräldrar – hur kan man arbeta för föräldrars delaktighet?
- Erfarenheter av läxor för elever med migrationsbakgrund: Hur ges läxor och vilka läxor är lämpliga för nyanlända elever/elever med migrationsbakgrund?

